

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Adam Marcysiak, Agata Marcysiak

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

ODDZIAŁYWANIE TYPU ROLNICZEGO NA WIELKOŚĆ WSPARCIA ŚRODKAMI WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ UNII EUROPEJSKIEJ

*THE IMPACT OF AGRICULTURAL TYPE OF FARM SUPPORT MEASURES
THE EU COMMON AGRICULTURAL POLICY*

Słowa kluczowe: typ rolniczy, płatności bezpośrednie, płatności dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), poziom wsparcia, środki WPR EU

Key words: agricultural type, direct payments, payments with the less favoured areas (LFAs) level of support, the EU CAP measures

Abstrakt. Celem opracowania było określenie zakresu oddziaływania typu rolniczego na wielkość wsparcia gospodarstw rolnych środkami wspólnej polityki rolnej UE. Szczegółowej analizie poddano płatności bezpośrednie i płatności dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Ich wielkość rozpatrywano w relacji do dochodu z gospodarstwa rolniczego. Analizą objęto rok 2013. Najszerzy zakres oddziaływania płatności bezpośrednich na dochody rolników zaznaczył się w przypadku gospodarstw nastawionych na chów zwierząt w systemie wypasowym i gospodarstw o typie rolniczym mieszanym. Udział tej formy płatności w dochodzie z gospodarstwa rolniczego wynosił tutaj odpowiednio 64,7% i 61,3%. Na te dwa typy gospodarstw przypadał także najsilniejszy zakres oddziaływania ze strony płatności z tytułu ONW.

Wstęp

Przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (UE) w 2004 roku towarzyszyły istotne zmiany ekonomiczno-społeczne dotyczące uwarunkowań w produkcji i handlu rolno-spożywczym, a także nowe wzorce funkcjonowania instytucji związanych z rolnictwem oraz obszarami wiejskimi. Zmiany te dotyczyły przede wszystkim form wspierania rolnictwa poprzez uruchomienie instrumentów finansowych wspólnej polityki rolnej (WPR) [Wieliczko 2012]. Wraz z przystąpieniem Polski do UE zmianie uległy czynniki kształtujące dochody rolników. Obok tradycyjnych (konwencjonalnych) czynników, takich jak: fizyczne rozmiary produkcji, ponoszone nakłady, relacje cen rolnych, pojawiły się płatności bezpośrednie oraz płatności z tytułu uczestnictwa w programach rolnośrodowiskowych, restrukturyzacyjnych i modernizacyjnych [Chmielewska 2013]. Rola tych transferów w kształtowaniu dochodów rolników niepomiarowo wzrosła. Znajduje to potwierdzenie w roli interwencjonizmu państwowego we wspieraniu poszczególnych działów gospodarki [Wigier 2013].

Dobór instrumentów WPR zależy od wewnętrznych uwarunkowań dotyczących rolnictwa oraz obszarów wiejskich w poszczególnych państwach członkowskich [Kowalski 2013]. Kształt oraz wzajemne oddziaływanie tych instrumentów ulegają ciągłym zmianom, najczęściej w ramach kolejnych reform WPR. Funkcjonujące na terenie UE gospodarstwa rolne klasyfikowane są najczęściej według dwóch kryteriów: typu rolniczego i wielkości ekonomicznej [Goraj i in. 2013]. Zasady klasyfikacji gospodarstw zostały precyzyjnie określone i po raz pierwszy formalnie ustanowione *Decyzją Komisji Europejskiej (EWG) 78/463/EEC z dnia 7 kwietnia 1978 roku* [Dz.U. nr L 148 z 5.06.1978, s. 1.] W odniesieniu do krajów przyjętych do UE w 2004 roku reguluje to *Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 730/2004 z dnia 19 kwietnia 2004 roku*.

Typ rolniczy stanowi jedno z kryteriów używanych do charakteryzowania gospodarstwa rolnego we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych (WTGR). Określany jest on na podstawie udziału poszczególnych działalności rolniczych w tworzeniu całkowitej wartości standardowych produkcji

(SO) gospodarstwa [Bocian i in. 2013]. W zależności od pożądanego stopnia dokładności typy rolnicze gospodarstw są dzielone na 8 typów ogólnych, 17 typów podstawowych, 50 typów szczegółowych.

Polskie nazwy typów rolniczych gospodarstw rolnych (ogólnych, podstawowych i szczegółowych) obowiązujące we WTGR od 2010 roku zostały ustalone w porozumieniu z GUS. Na potrzeby analiz i publikacji polskiego FADN stosowana jest uproszczona struktura typów rolniczych TF8.

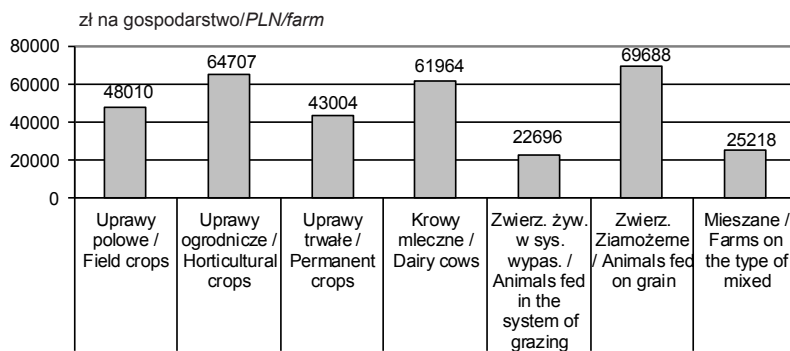
Material i metodyka badań

Celem badań było określenie zakresu oddziaływania typu rolniczego gospodarstwa na wielkość wsparcia środkami WPR UE. Materiałem badawczym były dane o gospodarstwach, które prowadziły rachunkowość rolną na potrzeby Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (IERiGŻ-PIB). Analizą objęto rok 2013. Podstawową kategorią ekonomiczną przyjętą w procesie badawczym był poziom dochodu z gospodarstwa rolniczego. Obliczeń tej kategorii dokonano metodą stosowaną w europejskim systemie rachunkowości rolnej FADN (*Farm Accountancy Date Network*). Szczegółowej analizie poddano płatności bezpośrednie i płatności dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Ich wielkość rozpatrywano w relacji do dochodu z gospodarstwa rolniczego. Poszczególne wielkości rozpatrywano w przeliczeniu na jedno gospodarstwo. Skalę zróżnicowania przedstawiono w ujęciu procentowym.

Wyniki badań

Średni obszar badanego gospodarstwa w 2013 roku wynosił 20,3 ha UR. Analizowane gospodarstwa reprezentowały różne typy rolnicze. W próbie badawczej polskiego FADN dominującym typem gospodarstw były gospodarstwa o typie mieszanym. Ich udział wynosił 34,8%. Na drugim miejscu pod względem liczebności znalazły się gospodarstwa, dla których główną działalnością biorącą udział w tworzeniu wartości standardowej produkcji były uprawy polowe. Ten typ rolniczy stanowił 26,1% ogółu gospodarstw. Udział pozostałych typów rolniczych wynosił odpowiednio: chów krów mlecznych – 21,5%, zwierzęta ziarnożerne – 7,4%, zwierzęta żywione w systemie wypasowym – 3,7%, uprawy trwałe – 3,6%, uprawy ogrodnicze – 2,9%.

Typ rolniczy okazał się czynnikiem różnicującym gospodarstwa pod względem zarówno obszaru, jak i wyników produkcyjnych i ekonomicznych gospodarstw. Największą powierzchnią użytków rolnych odznaczały się gospodarstwa nastawione na uprawy polowe (29,5,9 ha). Dużym obszarem wyróżniały się także gospodarstwa, w których dominowały chów krów mlecznych (21,0 ha), zwierząt ziarnożernych (20,4 ha) i chów zwierząt żywionych w systemie wypasowym (17,7 ha). Stosunkowo najmniejsze były gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych.

Rysunek 1. Poziom dochodu rolniczego według typów gospodarstw w roku 2013

Figure 1. The level of agricultural income of households by type in 2013

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych [Wyniki standardowe 2014]

Source: own calculation based on [Wyniki standardowe... 2014]

Tabela 1. Wielkość wsparcia środkami WPR UE według typów gospodarstw w roku 2013
 Table 1. The size of the EU CAP support measures by type of farms in 2013

Wyszczególnienie/ Specification	Typ gospodarstwa/Type of farm						
	uprawy polowe/ field crops	uprawy ogrodnicze/ horticultural crops	uprawy trwale/ permanent crops	krowy mleczne/ dairy cows	zwierzęta żywione w systemie wypasowym/ animals fed in the system of grazing	zwierz. ziarnożerne/ animals fed on grain	mieszane/ mixed
	zł na 1 gospodarstwo/PLN per 1 farm						
Płatności bezpośrednie do gruntów rolnych/Direct payments to agricultural land	24 453	4 664	8 006	17 465	14 687	16 926	15 456
Płatności z tytułu ONW/LFA payments	1 558	411	828	2 972	2 771	2 058	1 639
Płatności rolnośrodowiskowe/Agri-environmental payments	3 954	392	2 156	1 613	4 832	1 774	1 906
Inne dopłaty do rozwoju obszarów wiejskich/Other subsidies to rural development	239	38	365	150	268	65	118
Łącznie środki wypłacane w ramach WPR UE/ Total cash paid out in the framework of the EU CAP	30 204	5 505	11 355	22 200	22 558	20 823	19 119

Źródło: jak na rys. 1
 Source: see na rys. 1

ni obszar wynosił tylko 5,7 ha UR. Poziom dochodu z gospodarstwa w poszczególnych typach gospodarstw przedstawiono na rysunku 1.

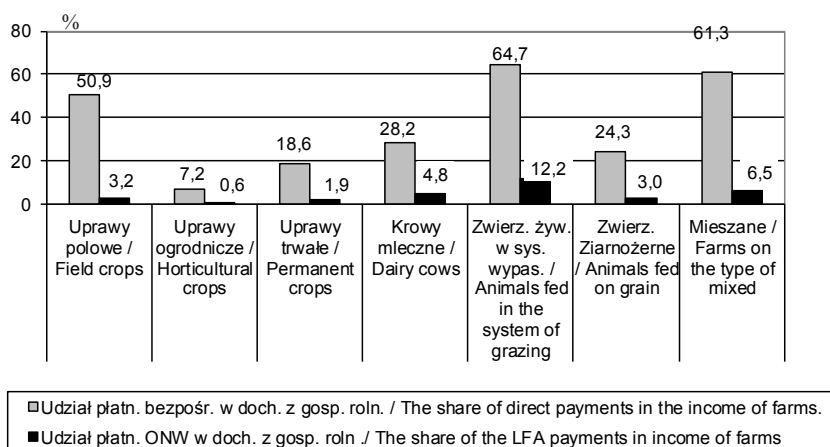
Najwyższym poziomem dochodu wyróżniały się gospodarstwa trudniące się chowem zwierząt ziarnożernych i gospodarstwa ogrodnicze. Średni poziom tej kategorii dochodu w przeliczeniu na 1 gospodarstwo wynosił odpowiednio ponad 69,6 i 64,7 tys. zł. Najslabiej pod względem ekonomicznym w tym zestawieniu wypadały gospodarstwa o typie mieszanym. Ich dochód na gospodarstwo wynosił w 2013 roku zaledwie 25,2 tys. zł.

Jednym z podstawowych mechanizmów wsparcia dochodów w rolnictwie są płatności bezpośrednie, wchodzące w zakres I filaru WPR [Chmielewska i in. 2013]. Realizując programy pomocy dla rolnictwa i obszarów wiejskich, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) od początku swej działalności do końca 2014 roku wypłaciła beneficjentom ponad 229 mld zł. Z tej kwoty na systemy wsparcia bezpośredniego przeznaczono 112 mld zł. W samym tylko 2013 roku ARiMR na ten rodzaj wsparcia wypłaciła 14,1 mld zł i był to wzrost o ponad 2,8% w stosunku do roku poprzedniego [Informacja z realizacji... 2015].

Wielkość płatności bezpośrednich do gruntów rolnych w gospodarstwach prowadzących rachunkowość rolną dla IERiGŻ-PIB w 2013 roku wynosiła średnio 16 821 zł. Gospodarstwa zróżnicowane kierunkiem produkcji uzyskiwały różny poziom wsparcia finansowego (tab. 1). Wynikało to ze zróżnicowania obszarowego gospodarstw oraz z różnego poziomu płatności stosowanych do powierzchni określonych roślin uprawnych.

Najwięcej środków pochodzących z płatności bezpośrednich trafiła do gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych. W przeliczeniu na jedno gospodarstwo była to kwota 24 453 zł. W gospodarstwach ogrodniczych średnia wielkość płatności wyniosła 4664 zł. Tak duże zróżnicowanie wynikało z wielkości obszarowej gospodarstw. Średni obszar gospodarstw należących do tych typów rolniczych wynosił odpowiednio 29,5 ha i 5,7 ha.

Obok systemów wsparcia bezpośredniego istotnym elementem oddziaływania na docho-

Rysunek 2. Udział płatności bezpośrednich i płatności ONW w dochodzie z gospodarstwa rolniczego w różnych typach gospodarstw w 2013 roku

Figure 2. The share of direct payments and LFA payments in income of agricultural holdings in different types of households in 2013

Źródło: jak na rys. 1

Source: see na rys. 1

dy gospodarstw ze strony WPR UE jest wsparcie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Środki te przekazywane są w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). ARiMR jako główny płatnik środków przekazał do końca 2013 roku w ramach PROW 2007-2013 kwotę 58,3 mld zł. Z tej sumy 17,6% środków stanowiły płatności z tytułu ONW [Informacja z realizacji... 2015]. Udzielanie pomocy finansowej w ramach ONW gospodarstwom rolnym położonym na terenach, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na warunki naturalne, ma na celu przeciwdziałać wyludnianiu się obszarów wiejskich i zatracaniu ich rolniczego charakteru [Floriańczyk i in. 2014].

Wśród analizowanych gospodarstw największą kwotę płatności z tytułu ONW otrzymały te specjalizujące się w chowie krów mlecznych. Średnio na jedno gospodarstwo była to kwota 2972 zł, a w przeliczeniu na jednostkę powierzchni 141 zł. W gospodarstwach ogrodniczych płatność z tytułu ONW wyniosła średnio tylko 411 zł na 1 gospodarstwo i 72 zł na 1 ha.

Do analizowanych gospodarstw trafiały także dopłaty rolnośrodowiskowe oraz dopłaty do rozwoju obszarów wiejskich. W pierwszym przypadku najwyższe kwoty płatności otrzymały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym (4832 zł), w drugim przypadku o typie uprawy trwałe (365 zł). Zakres oddziaływania płatności bezpośrednich do gruntów rolnych oraz płatności z tytułu ONW na sytuację dochodową gospodarstw przedstawiono na rysunku 2.

Najszerzy zakres oddziaływania płatności bezpośrednich na dochody rolników zaznaczył się w przypadku gospodarstw nastawionych na chów zwierząt w systemie wypasowym i gospodarstw o typie rolniczym mieszanym. Udział tej formy płatności w dochodzie z gospodarstwa rolniczego wynosił odpowiednio 64,7 i 61,3%.

Podobny zakres zależności występował także w przypadku płatności z tytułu przynależności do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Największy ich udział w relacji do dochodu z gospodarstwa rolniczego występował w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym i gospodarstwach o typie rolniczym mieszanym. Relacja ta kształtowała się na poziomie 12,2 i 6,5%.

Zdecydowanie najsłabsze oddziaływanie, zarówno płatności bezpośrednich, jak i płatności z tytułu ONW, na wyniki ekonomiczne miało miejsce w przypadku gospodarstw ogrodniczych.

Wnioski

1. W krajach UE typ rolniczy obok wielkości ekonomicznej stanowi podstawę klasyfikacji gospodarstw rolnych. Na wielkość wsparcia gospodarstw środkami UE wypłacanymi w ramach WPR miał wpływ typ rolniczy gospodarstwa.
2. Spośród różnych form wsparcia zewnętrznego najbardziej znaczące miejsce zajmują płatności bezpośrednie. W przypadku gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną w systemie FADN na potrzeby IERiGŻ-PIB udział tych płatności w ogólnej kwocie środków UE przekazywanych do tych gospodarstw stanowił 79,5%.
3. Największa wielkość środków pochodzących z płatności bezpośrednich trafiła do gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych. W przeliczeniu na jedno analizowane gospodarstwo w 2013 roku była to kwota 24 453 zł. W gospodarstwach ogrodniczych średnia wielkość tej płatności była ponad 5-krotnie niższa. Tak duże zróżnicowanie wynikało z wielkości obszarowej gospodarstw. Średni obszar gospodarstw należących do tych typów rolniczych wynosił odpowiednio 29,5 i 5,7 ha.
4. W odniesieniu do analizowanych gospodarstw ogólna kwota wsparcia środkami UE w ramach WPR stanowiła 52,1% dochodu z gospodarstwa rolniczego. Najszerszy zakres oddziaływania płatności bezpośrednich na dochody rolników zaznaczył się w przypadku gospodarstw nastawionych na chów zwierząt w systemie wypasowym i gospodarstw o typie rolniczym mieszanym. Udział tej formy płatności w dochodzie z gospodarstwa rolniczego wynosił odpowiednio 64,7 i 61,3%. Na te dwa typy gospodarstw przypadła także najsilniejszy zakres oddziaływania ze strony płatności z tytułu ONW.

Literatura

- Bocian M., Cholewa I. 2013: *Standardowa produkcja w kontekście Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych*, Zag. Ekon. Rol., nr 3(336), Warszawa, 151-160.
- Chmielewska B. 2013: *Ekonomiczno-społeczna sytuacja gospodarstw domowych rolników po akcesji Polski do Unii Europejskiej*. IERiGŻ-PIB, Warszawa, 132-146.
- Chmielewska B., Floriańczyk Z., Goraj L. 2013: *Dochody rolników w 2012 roku na tle lat poprzednich*, [w:] *Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2012 roku*, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 119-139.
- Decyzja Komisji Europejskiej (EWG) 78/463/EEC z dnia 7 kwietnia 1978 roku*, Dz.U. nr L 148 z 5.06.1978, s. 1.
- Floriańczyk Z., Mańko S., Kambo K., Michalak P. 2014: *Poziom i struktura dochodów rodzin rolniczych z gospodarstw prowadzących rachunkowość w 2012 roku*, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 22-30.
- Goraj L., Bocian M., Cholewa I. 2013: *Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych po zmianie w 2010 roku*, Zag. Ekon. Rol., nr 1(334), Warszawa, 91-103.
- Informacja z realizacji zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w 2014 roku*. 2015: Departament Analiz Działalności i Rozwoju ARiMR, Warszawa, 8-12.
- Kowalski A. 2013: *Podstawy prawne i realizacja polityki rolnej*, [w:] *Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2012 roku*, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 32-35.
- Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 730/2004 z dnia 19 kwietnia 2004 rok*.
- Wieliczko B. 2012: *Kluczowe uwarunkowania wspierania rolnictwa w UE*, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 91.
- Wigier M. 2013: *Model rozwoju rolnictwa polskiego w świetle efektów realizacji WPR*, Zag. Ekon. Rol., nr 1(334), Warszawa, 22-41.
- Wyniki Standardowe 2013 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN*. 2014: IERiGŻ-PIB, Warszawa, 45-50.

Summary

The purpose of this study is to depict a range of impacts of agricultural type on the size of farm support measures of the Common Agricultural Policy. Detailed analyzes were direct payments and payments for areas with less-favored areas (LFA). Their size was considered in relation to farm income. The analysis comprised 2013. Widest range of direct payments impact on farmers' income marked for farms focused on livestock in the system of grazing and farms of agricultural type mixed. The share of this form of payment in income from a farm here was respectively 64.7% and 61.3%. These two types of farms also fell the strongest range troops from the LFA payments.

Adres do korespondencji
dr inż. Adam Marcysiak, dr inż. Agata Marcysiak
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Katedra Marketingu i Logistyki
ul Żytnia 17/19, 08-110 Siedlce, e-mail: admamar@poczta.onet.pl